

АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В АСПЕКТІ ВИЗНАЧЕННЯ СПАДКОЄМЦЯ

ANALYSIS OF COURT PRACTICE IN THE ASPECT OF DETERMINING THE HEIR

Голубенко І.І., к.ю.н.,
старший викладач кафедри інтелектуальної власності та приватного права
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Стадник В.Я., студентка III курсу
факультету соціології і права
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Степанченко А.Д., студентка III курсу
факультету соціології і права
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Вивчення судової практики щодо визначення спадкоємця є резонансною проблемою в сучасному юридичному контексті. У цій статті аналізується зазначена тема на основі вивчення судових рішень та актуальних положень цивільного та сімейного законодавства. Проблема визначення спадкоємця має велике соціальне значення через зростання складних сімейних ситуацій, розпадів родин, а також збільшення кількості спадкових справ. Поставлена проблема полягає в тому, як суди визначають правильного спадкоємця в умовах різноманітних сімейних відносин та існуючих правових норм. Для вирішення проблеми поставленого питання використовуються методи аналізу судової практики, а також інтерпретація чинного законодавства. Важливо враховувати індивідуальні обставини кожної справи та розвивати юридичну практику для встановлення чітких критеріїв визначення спадкоємця.

Питання визначення спадкоємця є однією з ключових проблем сучасного судового процесу в Україні. В контексті спадкового права, аналіз судової практики стає надзвичайно важливим завданням, оскільки від цього залежить розподіл спадщини, визнання прав спадкоємців, та забезпечення законності та справедливості в цій сфері. Проблема визначення спадкоємця в Україні складається з низки складних питань, включаючи питання спадкування за законом при відсутності заповіту, спори щодо дійсності та змісту заповіту, а також визнання прав спадкоємців у випадках, коли сімейна структура є складною, з урахуванням різноманітних сучасних реалій.

На основі проведеного аналізу судової практики та порівняння з чинним законодавством можна виділити кілька ключових результатів. Суди найчастіше керуються родинними зв'язками та наявністю заповіту при визначенні спадкоємця. Проте, існують ситуації, коли необхідно застосовувати інші критерії.

Висновок статті вказує на необхідність подальшого вивчення та удосконалення законодавства щодо визначення спадкоємця, а також розвитку судової практики в цьому напрямку. Правильне визначення спадкоємця є ключовим для забезпечення справедливості та захисту прав сімей, тому важливо постійно вдосконалювати процедури та норми, які регулюють цю сферу права.

Ключові слова: спадкоємець, спадщина, судова практика, цивільне право, сімейне право, визначення спадкоємця, законодавство, аналіз, правова практика, сімейні відносини, родинні зв'язки.

The analysis of court practice in the context of determining the heir is a topic that remains relevant in the current legal environment. The article explores this topic based on case law and current provisions of civil and family law.

The problem of determining an heir is of great social importance due to the growth of complex family situations, family breakdowns, and an increase in the number of inheritance cases. The problem is how the courts determine the right heir in the context of various family relationships and existing legal norms. To solve this problem, we use methods of analyzing case law and interpreting current legislation. It is important to take into account the individual circumstances of each case and develop legal practice to establish clear criteria for determining the heir.

The question of determining the heir is one of the key problems of the modern judicial process in Ukraine. In the context of inheritance law, the analysis of judicial practice becomes an extremely important task, since it depends on the distribution of inheritance, recognition of the rights of heirs, and ensuring legality and justice in this area. The problem of determining an heir in Ukraine consists of a number of complex issues, including the issue of inheritance in the absence of a will, disputes regarding the validity and content of a will, as well as the recognition of the rights of heirs in cases where the family structure is complex, taking into account various modern realities, such as paternity tests and other new technologies affecting inheritance rights.

Based on the analysis of court practice and comparison with the current legislation, several key findings can be identified. Courts are most often guided by family ties and the existence of a will when determining an heir. However, there are situations where other criteria should be applied.

The conclusion of the article points to the need for further study and improvement of the legislation on determination of an heir, as well as for development of case law in this area. Correct determination of the heir is key to ensuring justice and protecting the rights of families, and therefore it is important to constantly improve the procedures and rules governing this area of law.

Key words: heir, inheritance, court practice, civil law, family law, determination of heir, legislation, analysis, legal practice, family relations, kinship.

Вступ. Визначення спадкоємців у правовій системі України є темою першорядної важливості, яка має значні правові, соціальні та економічні наслідки. Українська судова система розвивалася протягом тривалого часу під впливом як внутрішнього законодавства, так і міжнародних правових стандартів. У цій статті представлено поглиблений аналіз судової практики в Україні щодо визначення спадкоємців з урахуванням відповідних судових рішень, правових змін та викликів, які формують цей аспект права. Розглядаючи ситуації, коли порядок прийняття спадщини визначається згідно з положеннями статей 1268–1269 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) [14], ураховується, чи проживав спадкоємець постійно

разом із особою, яка залишила спадщину, на момент відкриття спадщини, а також враховуються особливості юридичного статусу спадкоємця, якщо це дитина, неповнолітня, недієздатна особа або особа, чия цивільна дієздатність обмежена. Згідно з пунктами 3 і 4 статті 1268 ЦК [14], спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкоємцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 ЦК [14], він не подав відмову від неї. Що стосується малолітніх, неповнолітніх, недієздатних осіб, а також осіб з обмеженою цивільною дієздатністю, вони вважаються такими, що прийняли спадщину, за винятком ситуацій, коли вони відмовились від спадщини, відповідно

до законодавства України. Ці вказані особи рахуються такими, що прийняли спадщину, за винятком випадків, коли відмова від спадщину була здійснена від їхнього імені батьками або опікунами з дозволу відповідного органу опіки та піклування, як передбачено в частинах 2–4 статті 1273 ЦК [14].

Стан дослідження теми. На сьогоднішній день питання аналізу судової практики в аспекті визначення спадкоємця залишається актуальним та обговорюваним у юридичній спільноті. Це обґрунтовано складністю і важливістю процедури визначення спадкоємця в різних юрисдикціях. Практичне вирішення спадкових справ має суттєві наслідки для осіб та суспільства загалом. Аналіз судової практики у цьому контексті включає вивчення судових рішень, що формують правовий підхід до визначення спадкоємця, а також виявлення основних викликів, які виникають у процесі спадкування, таких як суперечливість стосунків між можливими спадкоємцями, відсутність заповіту, та складні родинні структури. Окрім того дана тема стала предметом дослідження чималої кількості науковців, серед яких слід відмітити: О. П. Печений, Надьон В. В., Завгородня І. М., Самілик Л. О., Овдінко О. В., Дяченко С. В., Рябченко Ю. Ю., Самілик Л. О. та інші. Дослідження цієї теми допомагає вдосконалити законодавство та судову практику, забезпечуючи більшу справедливість та відповідність сучасним вимогам спадкуванням завдяки врегулюванню даних прав на законодавчому рівні.

Метою статті. Мета статті полягає в розгляді та аналізі судової практики в аспекті визначення спадкоємця як важливої та чутливої сфери судового рішення. В статті розглядаються правові рамки, судові рішення та виклики, пов'язані з цим процесом, зокрема в контексті України. Підкреслюється важливість розуміння судової практики для забезпечення справедливості та дотримання правових норм у вирішенні спадкових справ.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 1216 Цивільного Кодексу України, спадкування визначається як перехід прав та обов'язків, або, інакше кажучи, спадщини, від особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [14]. Із цього опису очевидно, що учасниками спорів, пов'язаних із спадщиною, будуть саме ці інші особи, а саме спадкоємці, потенційні спадкоємці, або інші сторони, зацікавлені у цьому питанні. Один із спеціальних методів захисту прав спадкоємців – це судові тлумачення заповіту. Згідно зі ст. 1256 ЦК, у випадку конфлікту між спадкоємцями тлумачення заповіту проводиться судом відповідно до ст. 213 ЦК [14]. У юридичній літературі таке тлумачення заповіту розглядається як один із інструментів контролю за змістом волевиявлень, що мають юридичне значення. На нашу думку, таке розуміння не відповідає функціональному призначенню тлумачення заповіту, оскільки контроль зазвичай відбувається на стадії виконання, а не на етапі з'ясування волі спадкодавця. Для здійснення контролю за змістом заповідальних розпоряджень, слід передусім визначити справжню волю спадкодавця.

Здається, більш доцільним є використання інституту виконання заповіту в контексті відносин спадкування за заповітом, який структурно розміщений у главі 88 ЦК. Тлумаченню підлягає лише дійсний заповіт, тому суд застосовує відповідний метод захисту лише у випадку відсутності підстав для недійсності цього правочину. Недійсний заповіт не підлягає тлумаченню, оскільки недійсний правочин не має юридичних наслідків, окрім тих, що пов'язані з його недійсністю (ч. 1 ст. 216 ЦК). Згідно зі ст. 1280 ЦК, якщо після закінчення терміну для прийняття спадщини і розподілу її між спадкоємцями інші спадкоємці прийняли спадщину, вона підлягає перерозподілу між ними. Такі спадкоємці мають право вимагати передачі їм у натурі частини майна, яке залишилося, або сплати грошової компенсації [14]. Якщо звернутися до аналізу

судової практики, у справі № 404/6724/21 в Рішенні від 10.02.2022 Ленінський районний суд м. Кіровограда де Позивач звернулася в суд з позовом, в якому просить тлумачити зміст заповіту, складеного заповідачем ОСОБА_3. Суд зазначає, що: «Тлумачення заповіту судом не повинно змінювати волі заповідача, тобто підміняти собою сам заповіт. Суд не може брати на себе права власника щодо розпорядження його майном на випадок смерті. Тлумачення заповіту є лише інструментом з'ясування волі заповідача після його смерті. Отже, суд, здійснюючи тлумачення заповіту, не повинен виходити за межі цього процесу та змінювати (доповнювати) зміст заповіту, що може спотворити волю заповідача. Неточне відтворення в заповіті власної волі заповідача щодо долі спадщини може бути зумовлене, перш за все, неоднаковим використанням у ньому слів, понять і термінів, які є загальноприйнятими у сфері речових, зобов'язальних, спадкових відносин тощо. Цьому також можуть сприяти й певні неузгодженості між змістом окремих частин заповіту і змістом заповіту в цілому, що ускладнюють розуміння волі заповідача стосовно долі спадщини» [12].

Важливо враховувати, що згідно з пунктом 2 частини 4 статті 274 Цивільного процесуального кодексу України, у рамках спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у суперечках, пов'язаних із спадковими правами [15]. Водночас, згідно з пунктом 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 року, справи, що стосуються спадкування, розглядаються судами за правилами позовного провадження в тому випадку, коли особа звертається до суду з вимогою щодо встановлення фактів, які мають юридичне значення і можуть вплинути на спадкові права та обов'язки інших осіб або у випадку спору між спадкоємцями. Якщо право на спадкування залежить від доведення певних фактів, особа має право звернутися до суду із заявою щодо встановлення цих фактів, і ця заява, у відсутності суперечок, розглядається за правилами окремого провадження [11]. Не дивлячись на реформу судової системи в Україні у 2016 році, коли був створений новий Верховний Суд, зазначена постанова є надалі в певній мірі актуальною. Таким чином, можна зазначити, що наявність або відсутність суперечок грають ключову роль у вирішенні питань спадкування в рамках позовного чи окремого провадження.

При аналізі Постанови КС ВС від 20.06.2018 у справі № 643/1216/15-ц можна визначити, що основою спадкування за законом є принцип черговості. Цей принцип передбачає, що деякі спадкоємці мають пріоритет перед іншими згідно з встановленою чергою відповідно до чинного Цивільного кодексу України. Кожна черга визначається законом на основі ступеня близькості спадкоємця і враховується припущення, що спадкоємець залишив би своє майно найближчим родичам, членам сім'ї, утриманцям та іншим родичам до шостого ступеня споріднення. Принцип черговості є вирішальним при визначенні спадкоємця, що здійснюється при спадкуванні за законом [9].

Завдяки очевидним умовам, які обов'язково дотримуються в усіх справах, пов'язаних із спадковими питаннями, які розглядаються відповідно до правил позовного процесу, ми бачимо, що відкриття справи належить до компетенції суду лише після подання спеціальної позовної заяви, яка оформлюється відповідно до норм чинного законодавства України. Ця позовна заява також відома як спадковий позов. У світлі цього, І. М. Завгородня у своєму дослідженні вказує на те, що поняття «спадковий позов» представляє собою матеріально-правову вимогу, яку спадкоємець або інша зацікавлена сторона може подати до суду після виникнення спадкових правовідносин у визначеній законом процесуальній формі. Ця форма виникає зі спадкових правовідносин і підпорядкована розгляду відповідно до процедур цивільного судочинства [2, с. 12–15].

Необхідно враховувати, що в статті 1256 ЦК міститься загальний принцип щодо тлумачення заповіту самими спадкоємцями. Цей принцип, як правильно вказує О. П. Печений, відображає розширення принципів, які регулюють спадкування [5, с. 79]. Таке тлумачення заповіту повинно бути юридично оформлене у вигляді окремого документа, і цей документ є обов'язковим для інших суб'єктів спадкових правовідносин.

З іншої сторони, судові тлумачення заповіту відбуваються лише у випадках конфлікту між спадкоємцями стосовно тлумачення заповіту або у випадку, коли до спадкування закликає лише одного спадкоємця відповідно до волі заповіту, який потребує об'єктивного роз'яснення змісту заповідача. Таке судове тлумачення заповіту є спеціальним і застосовується в разі наявності наступних обставин: 1) протиріччя чи неточності в тексті заповіту, що ускладнюють розуміння останньої волі заповідача; 2) неможливість оформлення спадщини в нотаріальному порядку; 3) конфлікт інтересів між спадкоємцями стосовно розуміння волі заповідача – коли різні спадкоємці мають різні інтерпретації волевиявлення заповідача [5].

На прикладі можна вказати ситуацію, коли спадкодавець склав заповіт, у якому визначив свою онуку як спадкоємця. Після відкриття спадщини, ця онука не змогла отримати спадок через відмову нотаріуса видавати свідоцтво про право на спадщину за заповітом, пояснюючи це тим, що за змістом заповіту вона була визначена як онука заповідача, але не подала документів, які підтверджували б родинні зв'язки з померлим, такі як батько або мати. Онука стверджувала, що за змістом заповіту волевиявлення спадкодавця було спрямоване на те, щоб спадок отримала саме вона, оскільки протягом тривалого часу спадкодавець проживав разом з її родиною, не реєструючи шлюб з її бабусею, і тому вона завжди вважала його своїм дідом. У таких обставинах судове тлумачення заповіту було проведено відповідно до вимог, які були викладені в заяві [6].

Якщо взяти до уваги рішення Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі де: «ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_2, третя особа – Одеська міська рада, про встановлення факту спільного проживання та визнання права власності у порядку спадкування за законом. Позовну заяву мотивовано тим, що у вона проживала з ОСОБА_3 однією сім'єю без реєстрації шлюбу. ОСОБА_3 помер, після його смерті відкрилася спадщина на 156/1000 часток квартири, яка на праві власності належала ОСОБА_3 на підставі договору дарування частини квартири від 31 грудня 2004 року. ОСОБА_1 вважає, що вона як дружина, що проживала зі спадкодавцем, після його смерті фактично прийняла спадщину, оскільки продовжила проживати в спірній квартирі та сплачувати за комунальні послуги. Тому, просила суд встановити факт її спільного проживання однією сім'єю з ОСОБА_3 та визнати за нею право власності на 156/1000 часток квартири. Відповідно до статті 1264 ЦК України, для набуття права на спадкування за законом необхідне встановлення двох юридичних фактів. По-перше, це проживання однією сім'єю із спадкодавцем. По-друге, на час відкриття спадщини має сплинути щонайменше п'ять років, протягом яких спадкодавець та особа (особи) проживали однією сім'єю. Колегія суддів Верховного Суду зазначає, що ОСОБА_1 не надала до суду належних та допустимих доказів і не довела в установленому законом порядку, що вона та ОСОБА_3 проживали однією сім'єю не менше як п'ять років до часу відкриття спадщини після його смерті» [7].

Аналізуючи дані висновки суддів можна дійти висновку, що при вирішенні справ даних категорій, не кожна справа про визнання спадкоємців потребує здійснення комплексного аналізу фактів, які підтверджують спільне проживання осіб та їхні родинні зв'язки для визначення

права на спадщину. У першому випадку, суд спадкодавець в своєму заповіті визначив онуку як спадкоємця, не забезпечивши достатніх документальних доказів родинних зв'язків, тому судове рішення пішло на користь тих, хто виступав із заявою про спадкування. Щоб підтвердити дані висновки суду варто зазначити пункт 16 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 7 «Про судову практику у справах про спадкування», а саме: «При вирішенні спорів у зв'язку зі спадкуванням за заповітом суд повинен застосовувати правила глави 85 ЦК (435-15) та враховувати, що заповідач, зокрема, має право призначити своїми спадкоємцями фізичних осіб, незалежно від наявності в нього з цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин (частина перша статті 1235 ЦК)» [11].

У другому випадку коли особа претендувала на спадщину через спільне проживання з померлим без зареєстрованого шлюбу особа не довела, що вона проживала однією сім'єю з особою, яка померла. Проаналізувавши дані викладені матеріали можна зазначити, що в процесі визначення спадкоємця на право власності можна виокремити категоричну відмінність спадкування за заповітом та за законом. Тобто це з'ясування і доведення наявності або відсутності родинних зв'язків.

Щодо визначення компетенції у справах щодо спадкування, країн ЄС варто відмітити Австрію. В законодавстві даної країни зазначається, що: у випадку відсутності заповіту чи волі спадкодавця застосовуються певні правила спадкування: по-перше, якщо померлий не був у шлюбі і не мав дітей, майно спадкоємця рівно ділиться між його батьками. По-друге, якщо батьки померлого відсутні, спадкоємцями стають його брати та сестри. У випадку, якщо померлий не мав шлюбу, але мав нащадків, майно спадкоємця розподіляється порівну між дітьми. По-третє, якщо померлий залишив партнера, єдиним спадкоємцем стає чоловік або дружина, якщо відсутні нащадки, батьки, брати, сестри, дідуся і бабусі. По-четверте, якщо померлий залишив чоловіка або дружину та дітей, 1/3 майна належить чоловікові і дружині, а решта майна розподіляється порівну між дітьми. Австрійське законодавство не надає автоматичних прав на спадкування у не зареєстрованому шлюбах. У цьому випадку чоловік або жінка можуть стати спадкоємцями лише в разі написання заповіту. Відбулися також зміни в правилах спадкування для співмешканців: у виняткових ситуаціях, коли немає інших спадкоємців згідно з заповітом чи законом, вони мають право на спадкування [4].

Також внесені зміни щодо автоматичного скасування заповіту після припинення спільного проживання. Заповіти, в яких колишній партнер або сімейний партнер був отримувачем, тепер вважаються автоматично скасованими після припинення шлюбу, цивільного партнерства або цивільних відносин, якщо інше не передбачено у заповіті.

Спадкові права охоплюють не лише матеріальні активи, а також немайнові права та обов'язки. Наприклад, це може включати не тільки право на отримання дивідендів від підприємства з обмеженою відповідальністю, але й можливість брати участь у прийнятті управлінських рішень. У разі спадкування можуть передаватися інші права, пов'язані з участю в управлінні справами підприємства та інші схожі обов'язки. Спадкове майно може також включати речі, що захищаються законом, за умови, якщо це прямо визначено законодавством. Наприклад, згідно з рішенням пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 1995 року щодо захисту права приватної власності, якщо квартира (або будинок) не був переданий в оренду, спадкоємці мають право на визнання свого права власності на неї. Це стосується випадків, коли орендар подав заяву на приватизацію квартири до компетентного органу, але квартира не була оцінена у визначений строк або була незаконно відмовлена в приватизації [1].

У випадках, коли розглядаються справи, що включаються до сфери доказування згідно з пунктом 1 статті 179 Цивільного процесуального кодексу України, встановлення відповідних обставин можливе лише шляхом аналізу документів, які мають в наявності у справі про спадкування. Для підтвердження фактів, які необхідно встановити з метою вирішення суперечок щодо права спадкувань, служать копії документів, які стосуються конкретної спадкової справи, такі як заяви про прийняття спадщини, свідоцтва про право на спадщину, а також висновки житлово-експлуатаційних організацій і рішення сільських та селищних рад, де розташоване місце проживання спадкодавця [8].

Висновки. Аналіз судової практики у аспекті визначення спадкоємця виявляє важливі аспекти і складнощі, які впливають на рішення у справах спадкування. За допомогою аналізу різних судових рішень, ми отримали можливість краще розуміти, як суди вирішують питання щодо визначення спадкоємців та які кроки вони вживають для забезпечення справедливого і законного розподілу спадщини. Судова практика

вказує на важливість дотримання правових норм і формальностей у визначенні спадкоємців, зокрема при розгляді суперечок щодо валідності заповіту. Рішення судів наголошують на значенні документальних доказів та професійних експертних висновків у справах спадкування.

Парадоксально, судова практика також відображає те, як сучасні реалії впливають на визначення спадкоємців, зокрема в контексті складних сімейних структур і зміни суспільних норм. За останні роки суди у всьому світі, включаючи Україну, розглядали справи, пов'язані із спадкуванням у ситуаціях, коли сімейні відносини стають складнішими. Нарешті, важливо відзначити, що судова практика постійно розвивається та адаптується до сучасних реалій і змін. Визначення спадкоємця – це складний процес, і судова система має бути готовою вирішувати нові виклики і розвиватися відповідно до потреб суспільства. Аналіз судової практики є важливим інструментом для надання чіткості та спрощення процесу визначення спадкоємців, що сприяє справедливому та законному розподілу спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дяченко С. В., Рябченко Ю. Ю., Самілик Л. О. Цивільний процес України : практикум. Ірпінь, 2020. 312 с.
2. Завгородня І. М. Розгляд судами справ у спорах, що виникають із спадкових правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2016. 23 с.
3. Надьон В.В. Обов'язки спадкоємців, що виникають при спадкуванні за законом. Теорія і практика правознавства. 2016. Вип. 1. С. 1–13.
4. Павлів-Самойл Н., Мех Х. Аналіз спадкового права окремих країн ЄС. *Юридичні науки*. 2018. № 889 (17). С. 178. URL: <https://doi.org/10.23939/law2018.889.004> (дата звернення: 17.11.2023).
5. Печений О.П. Деякі проблеми методології спадкування. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 77–83.
6. Постанова Верховного Суду від 12 жовтня 2020 р., судова справа № 478/2164/18, провадження № 61-19541св19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92173420> (дата звернення: 31.10.2023).
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду: від 01.12.2021 р. у справі № 523/17895/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829775> (дата звернення: 17.11.2023).
8. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 05 жовтня 2021 року у справі № 646/8766/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100141575> (дата звернення: 31.10.2023).
9. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 20 червня 2018 у справі № 643/1216/15-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75068671> (дата звернення: 31.10.2023).
10. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII : станом на 9 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 31.10.2023).
11. Про судову практику у справах про спадкування : Постанова Верхов. Суду України від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> (дата звернення: 17.11.2023).
12. Рішення Ленінського районного суду м. Кіровограда від 10.02.2022 р. у справі № 404/6724/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103119176> (дата звернення: 01.11.2023).
13. Самілик Л.О., Овдієнко О.В. Розвиток судової практики як джерела права в Україні та перспективи застосування у цивільному процесі. Приватне та публічне право. 2018 р. № 2. С. 58–61.
14. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 31.10.2023).
15. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 13.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 31.10.2023 р.).